

شوش

یا

کهن ترین مرکز شهرنشینی جهان

به قلم

دکتر عزت الله نگهبان

نگهبان، عزت الله، ۱۳۰۴-

شوش، یا، کهن ترین مرکز شهرنشینی جهان/به قلم عزت الله نگهبان

تهران: سبحان نور: سازمان میراث فرهنگی و گردشگری، ۱۳۸۴

۴۰۴ ص: مصور، نقشه، جدول

۶-۴-۹۶۵۲۷-۹۶۴-۹۷۸-۱۲۵۰۰۰ ریال

فهرست نویسی بر اساس اطلاعات فیپا

کتابنامه: ص ۳۸۸-۴۰۴

۱ شوش - باستان شناسی ۲ شوش - تاریخ ۳ شوش

جغرافیایی تاریخی - الف - سازمان میراث فرهنگی و گردشگری - ب - عنوان

ج. عنوان: کهن ترین مرکز شهرنشینی جهان

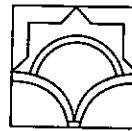
۹۵۵/۵۳۳۵

DSR ۵۵/ش ۹۸

۱۳۸۴

۸۴-۴۲۰۶۸ م

کتابخانه ملی ایران

نشر سبحان نور

عنوان: شوش، یا کهن ترین مرکز شهرنشینی جهان

مؤلف: عزت الله نگهبان

ناشر: سبحان نور-با همکاری سازمان میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری

لیتوگرافی، چاپ و صحافی: فارابی

شمارگان: ۲۰۰۰ نسخه

چاپ: اول ناشر ۱۳۹۰

ناظر فنی: جواد رضازاده یزدلی

شابک: ۶-۴-۹۶۵۲۷-۹۶۴-۹۷۸

قیمت: ۱۲۵۰۰ تومان

نشانی: خیابان ۱۲ فروردین-پایین تر از روانمهر-کوچه بهشت آئین-پلاک ۸

تلفن ۰۹۱۲-۴۲۲۰۷۹۵ همراه ۶۶۴۸۱۶۴۱-تلفکس ۶۶۹۵۰۸۷۱

فهرست مطالب

۱۳	مقدمه
۲۱	فصل اول - جغرافیای دشت شوش و خوزستان
۲۳	موقعیت دشت خوزستان
۲۸	جغرافیای دشت خوزستان
۲۸	مناطق دشت خوزستان
۳۰	منطقه سفلا
۳۲	منطقه وسطا
۳۵	منطقه علیا
۳۷	منطقه شمال غرب
۳۸	رودهای خوزستان
۴۵	نباتات و حیوانات خوزستان
۴۸	اوضاع اقلیمی و آب و هوای خوزستان
۵۱	راههای خوزستان
۵۴	ساکنان دشت شوش و خوزستان
۵۷	فصل دوم - جغرافیای دوران پیش از تاریخ خوزستان
۶۳	فصل سوم - جغرافیای دوران امپراطوری ایلام
۷۱	فصل چهارم - جغرافیای دوران کلاسیک خوزستان
۷۹	فصل پنجم - مسافران و سیاحان اولیه و سابقه تحقیقات در شوش
۸۲	هیئت گرانت و فوترینگهام

۸۲	هیئت ویلیام مونیت و جان مک دونالد کیز
۸۳	هیئت گردون
۸۳	هیئت آستن هنری لایارد
۸۵	تاریخچه حفاری در شوش
۸۵	حفاریهای اولیه هیئت انگلیسی - سفر ویلیام کنت لوفتوس
۸۶	هیئت حفاری ویلیام فتویک ویلیامز
۸۷	هیئت حفاری ویلیام لوفتوس
۸۸	هیئت حفاری مارسل آگوست دیولافوا
۹۲	هیئت حفاری ژان ژاک دموورگان
۹۷	هیئت حفاری گوتیرولا میر
۹۷	هیئت حفاری رونالد دومکنم
۹۸	شوش الف
۹۹	شوش ب
۹۹	شوش ج
۱۰۲	دشت شوش دوره د
۱۰۲	دوره قبل از شوش الف
۱۰۳	دوره شوش الف
۱۰۴	دوره شوش ب
۱۰۴	هیئت بررسی سرآورل استین
۱۰۵	هیئت حفاری پروفیسور رمان گیرشمن
۱۰۶	هیئت بررسی پروفیسور دونالد مک کان
۱۰۷	هیئت حفاری پروفیسور دونالد مک کان
۱۰۷	هیئت بررسی پروفیسور روبرت دایسون
۱۰۷	هیئت بررسی دکتر روبرت آدامز
۱۰۸	هیئت حفاری پروفیسور دلوگاز و پروفیسور کنتو
۱۰۹	هیئت حفاری پروفیسور فرانک هول
۱۱۰	هیئت حفاری پروفیسور روبرت آدامز
۱۱۰	هیئت حفاری و بررسی عزت الله نگهبان
۱۱۲	هیئت حفاری کشیش استو
۱۱۲	هیئت حفاری دکتر ژان پرو

۱۱۳	هیئت حفاری ژانویه دلفوس
۱۱۴	هیئت حفاری پروفیسور هنری رایت
۱۱۴	هیئت بررسی پروفیسور الیزابت کارتر
۱۱۵	هیئت حفاری هاروی وایس
۱۱۶	هیئت حفاری پروفیسور هانس نیسان
۱۱۶	هیئت حفاری پروفیسور الیزابت کارتر
۱۱۷	هیئت بررسی دکتر سعید گنجوی
۱۱۷	هیئت حفاری پروفیسور آلن زاگارل
۱۱۷	هیئت حفاری و بررسی گریگوری جانسون -
۱۱۸	هیئت حفاری ارجان
۱۱۹	فصل ششم - نظرات و عقاید درباره شوش
۱۲۱	دسته اول: متون لوحه‌ها و کتیبه‌های به دست آمده در حفاریها
۱۲۱	اونتاش هوبان
۱۲۳	شوتروک ناهونته
۱۲۳	کوتیرناهونته
۱۲۴	شیلهاک اینشوشیناک
۱۲۶	آشور بانپال «۶۶۸ - ۶۲۷ پیش از میلاد»
۱۲۷	امپراطوری هخامنشی: داریوش اول
۱۳۱	دسته دوم: اظهارات و عقاید مورخان نویسندگان، دانشمندان و باستان‌شناسان
۱۳۱	مورخان دوران کلاسیک
۱۳۱	سید عبدالله بن سید نورالدین الحسینی شوشتری
۱۳۲	نظریه ویلیام اوزلی
۱۳۳	نظریه ژرژ لانگ
۱۳۳	نظریه هنری راولینسون
۱۳۳	نظریه پروفیسور لایارد
۱۳۴	نظریه دیولا فوا
۱۳۴	نظریه پروفیسور دمورگان
۱۳۵	نظریه پروفیسور دومکنم
۱۳۵	عبدالامیر نگهبان
۱۳۶	پروفیسور دونالد مک کان

۱۳۶	نظریه پروفیسور لوبرتون
۱۳۷	نظریه پروفیسور چیلد
۱۳۸	نظریه پروفیسور المستد
۱۳۸	نظریه پروفیسور هینتس
۱۳۹	نظریه پروفیسور کامرون
۱۳۹	نظریه پروفیسور گیرشمن
۱۴۰	نظریه پروفیسور کریمر
۱۴۲	نظریه پروفیسور کارتر
۱۴۳	نظریه پروفیسور فرانک هول
۱۴۵	فصل هفتم - باستان شناسی شوش و دشت خوزستان
۱۴۹	دوران قبل از سفال در آغاز استقرار
۱۵۰	تپه علی کش (محمد جعفر)
۱۵۲	تپه چغامیش
۱۵۳	تپه چغانبوت
۱۵۳	دوران آغاز استقرار پس از تولید سفال
۱۵۵	تپه علی کش (دوره محمد جعفر)
۱۵۵	تپه چغاسفید
۱۵۶	تپه تولایی
۱۵۸	دوره قدیم استقرار در دهکده‌ها
۱۵۸	تپه جعفر آباد اول
۱۵۹	تپه سبز
۱۵۹	تپه چغاسفید
۱۵۹	تپه خزینه
۱۵۹	تپه جوی
۱۵۹	تپه‌های بنه فضلی و چغانبوت و چغامیش
۱۶۰	تپه جعفر آباد
۱۶۰	جعفر آباد اول
۱۶۰	جعفر آباد دوم
۱۶۱	جعفر آباد سوم
۱۶۱	تپه سبز

۱۶۲	دوره میانه استقرار در دهکده‌ها
۱۶۲	تپه جعفر آباد
۱۶۲	تپه جوی
۱۶۲	تپه‌های بند بال و بوملان
۱۶۳	تپه فرخ آباد
۱۶۴	تپه جوی
۱۶۴	تپه بندبال
۱۶۵	تپه چغامیش
۱۶۷	تپه موسیان
۱۶۷	تپه ابوفندول
۱۶۹	دوره جدید استقرار در دهکده‌ها
۱۷۰	تپه قبر شیخان
۱۷۱	تل قزیر
۱۷۲	تپه سرگراب
۱۷۲	تپه شوش
۱۷۴	دوران شهرنشینی
۱۷۵	تپه شوش
۱۸۰	دهلران
۱۸۰	دشت بهبهان
۱۸۱	دشت رامهرمز
۱۸۲	تپه شوش
۱۸۳	دوران آغاز خط و ادبیات
۱۸۹	الف - دوران آغاز خط و ادبیات
۱۹۳	دوران آغاز ایلامی
۱۹۵	ب - دوران تاریخی تمدن ایلام
۱۹۵	زبان ایلامی
۱۹۵	تاریخچه تحقیقات درباره زبان و خط ایلامی
۲۰۱	اسم ایلام
۲۰۲	اصل، و سرچشمه تمدن ایلام
۲۰۷	شروع تاریخ ایلام

۲۱۲	تاریخ ایلام
۲۱۷	ایلام قدیم دوره اول - سلسله آوان
۲۳۸	ایلام قدیم دوره دوم - سلسله سیماش
۲۴۶	ایلام قدیم دوره سوم - سلسله آبارنی
۲۶۳	ایلام قدیم دوره اول - سلسله نپتی آهار
۲۷۷	واحد وزن
۲۷۹	واحد حجم
۲۷۹	مناصب و مقامات
۲۸۰	نامه‌ها و فرامین
۲۸۰	محاسبات
۲۸۲	متون فرهنگی
۲۸۲	متون علمی
۲۹۵	ایلام میانه دوه دوم - سلسله ایگه‌الکی
۳۱۰	ایلام میانه دوره سوم - سلسله شوتروکی
۳۲۶	دوره فترت و تاریکی تاریخ ایلام
۳۳۲	دوره ایلام نو
۳۴۱	دوره اضمحلال ایلام
۳۵۳	فصل هشتم - محل و وسعت کشور ایلام
۳۵۸	روابط و مبادلات تجارتي با دشت شوش و خوزستان در دوران ایلام
۳۵۹	دشت شوش در دوران پادشاهی هخامنشی
۳۶۹	دوران سلوکیدها
۳۶۹	دوران اشکانیان
۳۷۰	دوران ساسانیان
۳۷۴	دوران اسلامی
۳۷۶	جدول‌های مقایسه
۳۸۲	فهرست سلسله‌ها و سلاطین ایلام
۳۸۸	کتابنامه

مقدمه ناشر:

شوش با داشتن وسعت، تنوع آثار و استمرار دوره‌های تمدنی، امکان مطالعات گسترده و عمیقی را در حوزه فرهنگ و تمدن ایران و مدنیتهای همجوار و جهان باستان فراهم ساخته و جایگاه ویژه‌ای در باستان‌شناسی ایران و جهان دارد. این مرکز به عنوان اولین و مهم‌ترین نقطه باستانی مورد توجه جدی و عرصه کار عملی پژوهشگران و باستان‌شناسان خارجی در یکصد ساله اخیر بوده و هرگونه بررسی و پژوهش در مبادلات فرهنگی و باستان‌شناسی به این تمدن وابسته بوده است.

کتاب حاضر (شوش کهن‌ترین مرکز شهرنشینی جهان) به مطالعه و بیان چگونگی روند توجه جهانگردان سیاحان و نهایتاً باستان‌شناسان، به این شهر تاریخی پرداخته و نتایج عملی و تاریخی مطالعات و کاوشهای باستان‌شناسی شوق و ویژگیهای تمدنی آن را مدنظر دارد. نقد و بررسی مطالعات تاریخی و بررسیها و کاوشهای باستان‌شناسی شوق و دیگر محوطه‌های باستانی منطقه در صورتی تکمیل خواهد بود که تحقیقات هیئتهای مستقل ایرانی پس از انقلاب اسلامی به فهرست اقدامات دیگر هیئتهای خارجی اضافه شود و مورد توجه و استفاده واقع گردد.

بی‌تردید مطالعات کامل تمدنهای نهفته در شوش نیاز به سالهای طولانی کاوش دارد، اما مطلبی که نباید فراموش شود سرگذشت شوش پس از انقلاب اسلامی و در طول مدت جنگ تحمیلی است. در این دوره برگ زرین دیگری بر تاریخ شوش افزوده شده و مملو از حماسه، از خودگذشتگیها، دلیریها، پایمردیها و شهادتهایی است که نسل حاضر با الهام از فرهنگ حاکم بر این سرزمین به منصفه ظهور گذاشته است. مدافعانی که با جانفشانی خود از ارزشهای معنوی و حتی مادی نظیر آثار و محوطه‌های باستانی، این فرصت را فراهم کردند تا اهل پژوهش و تحقیق مجال پرداختن به مطالعات و کاوشهای بعدی را داشته باشند.

سازمان میراث فرهنگی کشور از تلاش و مساعی آقای دکتر عزت‌الله ننگهبان به خاطر تألیف کتاب حاضر که گوشه‌ای از تاریخ سرزمین اسلامی ایران را در معرض مطالعه محققان قرار داده است قدردانی کرده و برای ایشان آرزوی توفیق می‌نماید. امید است که مطلوب نظر بلند مشتاقان قرار گرفته و یا دو خاطره شهیدان گرانقدر و مدافعان دلیر این خطه جاودانه بماند.

ناصر بازوکی

معاون معرفی و آموزش سازمان میراث فرهنگی کشور

اسفند ۱۳۷۵

مقدمه

خرابه‌های شوش که پایتخت سلاطین سابق ایران بوده و اهالی آن سرزمین به ترقی و تعالی معروف و آثار تاریخی آن از زمان حجریت نشان داده و ثابت می‌کند که اهالی آن از قدیم‌الایام داخل مرحله زندگی و ترقی بوده‌اند و آثار عتیقه و زیر خاکی آنجا را از سی سال به این طرف فرانسویان حفر و بیرون آورده و به فرانسه برای آیین موزه‌های بزرگ خویش برده‌اند - واقع است در کنار رود شاپور و اراضی اطراف آن به واسطه نهر حرموش مشروب و چند خانوار الوار در اطراف تل خرابه‌های شوش مسکن دارند و بقعه متبرکه حضرت دانیال در آنجا واقع است^۱.

آثار و شواهد باستان‌شناسی که در اثر فعالیت‌های باستان‌شناسی در یک قرن گذشته از پهنه دشت شوش یا دشت خوزستان آشکار شده حاکی از آن است که دشت شوش از هزاره هشتم پیش از میلاد مسیح محل سکونت کشاورزان قرار گرفته است. آنها از نوع و طرز زندگانی خود آثار و بقایایی باقی گذاشته‌اند که امروزه به صورت تپه‌های کوچک و بزرگ باستانی در سراسر این دشت وسیع پراکنده‌اند. زمینه و پایه دهکده‌های مستقر در این دشت قدمت بیشتری داشته‌است. حفاری‌های اخیر در تپه چغامیش که در چهل کیلومتری مشرق شوش قرار دارد مدارک و شواهدی از دل خاک آشکار کرده که اولین انگیزه‌های استقرار کشاورزان را حتی به هزاره نهم پیش از میلاد مسیح می‌رساند.

۱- (عیناً اقتباس از کتاب اطلاعات مهمه راجع به اوضاع طبیعی و فلاحی خوزستان نگارش عبدالامیر نگهبان (پدر

نگارنده)، اهواز، سال ۱۳۰۶ هجری شمسی، صفحات ۱۲ و ۱۳).

وسعت بیکران دشت رسوبی خوزستان، قابلیت حاصلخیزی خاک، و وفور آب در این دشت موجب جلب اجتماعات اولیه به آنجا شد که تازه به رمز تکثیر نباتات و اهلی کردن حیوانات دست یافته بودند.

شمال دشت خوزستان یا به عبارت دیگر دشت شوش که محل ورود سه رودخانه عظیم کرخه، کارون، و دز است با نوع مرغوب و مستعد زمین و خاک یکی از غنی‌ترین دشتهای حاصلخیز جهان است. جای تعجب نیست اگر بشر دوران آغاز کشاورزی در این منطقه از دنیای باستان مستقر شده و اولین مرکز کشاورزی جهان را بنیان نهاده باشد. این استقرارهای اولیه به زودی نتایج مؤثری در نحوه زندگانی بشر بوجود آورد و دشت خوزستان از آن پس شاهد به وجود آمدن تمدنهای باستانی پیشرفته‌ای در پهنای وسیع خود شد. اجتماعات و استقرارهای اولیه به تدریج توسعه یافت و پس از مدت نسبتاً کمی بیشتر سطح این دشت وسیع محل اجتماعات اولیه بشری شد. این اجتماعات اولیه بنابر طبیعت و نحوه زندگانی خود که بنیان آن براساس اقتصاد کشاورزی و گله‌داری بود، در وجوه مختلف زندگانی پیشرفت کرد و برای نظام اجتماع و روابط بین افراد یا اجتماعات به اصول و قواعد خاصی پایبند شد. لازمه این نوع زندگانی که براساس اقتصاد کشاورزی و مازاد محصول است، چه در یک اجتماع کوچک در بین افراد و چه در منطقه وسیعتری بین اجتماعات، احترام به توافقات و قراردادهای و قوانین است که بافت اقتصادی خاصی را بوجود می‌آورد. در این بافت اقتصادی ابتدایی یکی از ارکان اولیه تخصص افراد است که بلافاصله با شروع زندگانی استقرار پایه‌ریزی می‌شود. به عبارت دیگر اجتماعات مستقر اولیه به زودی بدین نتیجه رسیدند که افراد یک اجتماع هر یک به خوبی نخواهند توانست از عهده انجام کلیه کارهای مورد لزوم زندگانی روزمره به نحو مطلوب کیفی و کمی بر آیند و چنانچه در یک اجتماع تخصصهای مختلف به افراد مختلف سپرده شود، هم از نظر مقدار تولید و هم از نظر کیفیت محصولات مسلماً نتیجه بهتری عاید خواهد شد. براساس این تجربه زمینه تخصص افراد برای انواع کارهای مختلف روزبه روز بیشتر رایج شد و به صورت رکن اصلی این اجتماعات درآمد. در اثر آن مازاد تولید هر متخصص علاوه بر رفع احتیاجات خودش به نحوی با افراد دیگر اجتماع مبادله شد. در اثر ضرورت، به تدریج شبکه و بافتی از مبادلات به طور ابتدایی در هر اجتماع کوچک ظاهر شد. برای مبادلات وسیعتر در بین اجتماعات یک منطقه توسعه این بافت مبادلات به نحوی که بتواند منطقه‌ای را در بر بگیرد برای مصرف مازاد محصولات ضروری بود و در اثر احتیاج مبرم به زودی پدیدار شد. جای هیچ تردیدی نیست که برای انجام مبادلات، مازاد محصولات به نحو گسترده در یک منطقه احتیاج به مراکزی بود که در عین حال مورد اعتماد افراد اجتماع باشد. از آنجا که مورد اعتمادترین مراکز و افراد در زندگانی این اجتماعات اولیه معابد و کاهنان آنها بودند مشاهده می‌شود که معابد و کاهنان آنها در این مبادلات و ارتباطات تجاری اولیه نقش مهمی ایفا کرده‌اند و بنابر شواهد و مدارک باستان‌شناسی این مراکز مذهبی که مورد اعتماد

مردم بودند به تدریج علاوه بر مرکزیت مذهبی به صورت مراکز مورد اعتماد نگاهداری مازاد محصولات و مبادلات در آمده وسعت و اهمیت بیشتری یافتند و نقش مؤثری را در امور تجاری و اجتماعی مردم نیز ایفا کردند.

توسعه روزافزون اجتماعات و همچنین تولید زیاد فرآورده های کشاورزی و صنعتی و مبادلات آنها مستلزم بافت بسیار منظم و پر تحرکی بود تا بتواند مسائل و مشکلات مربوط بدان را حل کند. بشر در رهگذر این تحولات پدیده های خاصی را به وجود آورد که هنوز هم بقایا و اثرات آن در اجتماعات ساده به خوبی باقی مانده است و مورد استفاده قرار می گیرد. مثلاً تعیین روز خاصی در هفته برای مبادله محصولات صنعتی و کشاورزی در یک منطقه در یک محل مخصوص عموماً به صورت بازارهایی از قبیل جمعه بازار، چهارشنبه بازار، یا روزهای دیگری در هفته موجب تسهیلات زیادی شده و وقت و انرژی زیادی صرفه جویی می شود.

به تدریج ثبت و ضبط مبادلات کالاها و نگاهداری آنها در مراکز مبادلات به قدری توسعه یافت که خارج از قدرت حافظه دست اندرکاران شد و مسائل و مشکلاتی به وجود آورد که برای رفع آن احتیاج به نوعی ثبت و ضبط احساس شد. وجود لوحه های گلی با نقوش و علاماتی که معرف اعداد و اشکال نمونه هایی از این محصولات است و در حفاری های باستان شناسی به دست آمده به خوبی نمایشگر این مهم است و سر آغار ثبت و ضبط و بالمآل نمونه های اولیه خطوط تصویری است. این لوحه های گلی عبارت از رسیده ها و قبض ها هستند که بین دادوستد کنندگان و برای رفع اختلافات و اشکالات در اجتماعات اولیه مورد استفاده قرار گرفته است.

دشت خوزستان که در رهگذر پیشرفت تمدن بشر یکی از پرتلاشترین و مساعدترین مناطق جهان و بدون شک از فعالترین گاهواره های اولیه آن است به زودی در این زمینه به حد کمال رسید. آثار و بقایای برجای مانده از این فعالیت عظیم و دامنه دار اجتماعات اولیه این دشت امروزه به صورت تپه های باستانی متعدد و فراوان در نقاط مختلف پراکنده به چشم می خورد که مهمترین آنها تپه عظیم باستانی شوش است که در کنار شهر فعلی شوش قرار گرفته است و در حدود بیش از یک کیلومتر و نیم عرض و طول دارد.

تعداد این تپه ها و بقایای باستانی دشت خوزستان به حدی است که برای روشن کردن هویت اصلی آن بناها با وجودی که بیش از یک قرن است در آنجا فعالیتهای باستان شناسی و حفاری انجام شده ولی هنوز احتیاج به زمان زیادی برای تحقیق و بررسی در آینده دارد.

لازم به تذکر است که تپه های باستانی دشت خوزستان هر یک آثار مربوط به یک یا چند دوره باستانی را در بردارند. تعداد هر گروه از این تپه ها به حدی زیاد است که نشان می دهد این دشت فراخناک پس از استقرار اجتماعات اولیه کشاورزی، به طور مداوم محل سکونت بوده و تمدنهای باستانی یکی پس از دیگری فعالیت چشمگیری در این قسمت از کشور ما داشته اند. آنها از هزاره

از دوران پیش از تاریخ به دوران تاریخی بدون هیچ گونه وقفه و تغییرات فاحش و اضطرابی در این منطقه انجام شده است. این مطلب مؤید این نظریه است که احتمالاً همان اقوام و ساکنان پیش از تاریخ این منطقه با دستیابی به نحوه خط و کتابت و ثبت وقایع زندگانی خود به دوران تاریخی رسیده‌اند. در اینجا مناسب به نظر می‌رسد که اشاره‌ای به وضع این آثار باستانی ارزنده بکنیم که در دشت خوزستان پراکنده‌اند و نگهداری و محافظت آنها از اهم وظایف همه ایرانیان است. یکی از خطراتی که در چند سال گذشته این آثار را تهدید می‌کرد و موجب تخریب تعداد زیادی از آنها شد فعالیت‌های کشاورزی مکانیزه وسیعی است که با احداث سدهای بزرگ در خوزستان به وجود آمده و برای تسطیح مزارع کشاورزی با آلات و ادوات مکانیزه بدون توجه به اهمیت تپه‌های باستانی و نگهداری آنها اکثر تپه‌ها را با خاک یکسان می‌کنند. مسئولان این برنامه‌ها که یا از اهمیت این آثار باستانی بی‌اطلاعند یا برای تسطیح مزارع، این تپه‌ها را مزاحم می‌دانند با سرعت به تخریب آنها پرداخته‌اند. در بیست سال گذشته هر چند گاه یک بار مسئولان اداره باستان‌شناسی در صدد جلوگیری از تخریب این آثار و محافظت آنها برآمده‌اند، ولی متأسفانه باید اذعان داشت که فعالیت‌های نگهداری و محافظت این آثار باستانی ارزنده و مهم چندان مؤثر نبوده و صدها اثر باستانی در دشت شوش و استان خوزستان به تدریج از بین رفته و با زمینهای مجاور همسطح شده است که امروز اثری از آنان باقی نمانده است. یکی از برنامه‌هایی که برای جلوگیری از تخریب و تسطیح این تپه‌ها در چند سال پیش آغاز شد این بود که مؤسسات باستان‌شناسی ایران و جهان با همکاری اداره کل باستان‌شناسی ایران تواناً هیئت‌های باستان‌شناسی متعددی برای شناسایی و مشخص کردن این آثار به دشت خوزستان و به خصوص منطقه شمالی آن در اطراف دشت شوش اعزام داشتند. این هیئت‌ها نتیجه کار خود را گزارش کرده نسبت به شناسایی و مشخص کردن این آثار اقدامات مفیدی انجام دادند. اداره کل باستان‌شناسی نیز برای حفاظت و نگهداری این آثار با مسئولان برنامه‌های کشاورزی مکانیزه این دشت تماس گرفته برای جلوگیری از تخریب آثار و تپه‌های مشخص شده اقداماتی کردند. این هیئت‌ها عبارتند از:

۱. هیئت بررسی مؤسسه شرقی دانشگاه شیکاگو به سرپرستی دکتر روبرت آدامز^۱ در سالهای ۱۳۴۰ - ۱۳۳۹
۲. هیئت بررسی و حفاری مؤسسه باستان‌شناسی دانشگاه تهران به سرپرستی نگارنده در سالهای ۱۳۴۴-۱۳۵۶
۳. هیئت بررسی و حفاری فرانسوی در شوش به سرپرستی دکتر ژان پرو^۲ در سالهای

1. Robert McCormick Adams

2. Jean Perrot

۱۳۴۷-۱۳۵۴

۴. هیئت بررسی دانشگاه میشیگان به سرپرستی دکتر هنری رایت^۱ در سالهای ۱۳۴۶-۱۳۴۸
۵. هیئت بررسی و حفاری دانشگاه رایس به سرپرستی دکتر فرانک هول^۲ در سالهای ۱۳۴۵-۱۳۴۹
۶. هیئت بررسی دانشگاه میشیگان به سرپرستی دکتر جانسون در سالهای ۱۳۵۳-۱۳۵۳
۷. هیئت بررسی اداره کل باستان‌شناسی ایران به سرپرستی آقای دکتر سعید گنجوی در سالهای

۱۳۵۵-۱۳۵۷

متأسفانه با وجود تمام این اقدامات باز تپه‌های زیادی در اثر گسترش برنامه‌های کشاورزی تخریب شده و از بین رفته‌است. برای نمونه می‌توان تعداد تپه‌هایی را که در بررسی‌های باستانی مشخص شده بودند، ولی در فاصله سالهای ۱۳۳۹ تا ۱۳۵۳ با عملیات تسطیح مزارع کشاورزی تخریب شده‌اند در جدول زیر نشان داد:

منطقه	وضع تپه‌ها	تعداد تپه‌های موجود در سال	تعداد تپه‌های تخریب شده تا	تعداد تپه‌های باقی‌مانده
		۱۳۲۹	سال ۱۳۵۳	
حوزه هفت تپه	کاملاً تسطیح و تخریب	؟	؟	۵۹
حوزه دز	کاملاً تسطیح و تخریب	۸۴	۴۶	۳۸
حوزه دیلمه	کاملاً تسطیح و تخریب	۱۲۵	۴۳	۸۲
حوزه شوش	مضطرب	۸۱	۷	۸۲
حوزه چغامیش	مضطرب	۱۵۱	۴	۱۴۷

1. Henry Wright

2. Frank Hole

3. Wright, H. "The lessons of Archaeological Destruction in Xuzestan" proceedings of the IIIrd Annual Symposium on Archaeological Research in Iran. A Publication of the Iranian Center for Archaeological Research, Theran 1975, Pp. 141-144.